

Rudolf Steiner

Světový silvestr a novoroční myšlenky

(Weltsilvester und Neujahrsgedanken)

Pět přednášek proslovených ve Stuttgartu
mezi 21. prosincem 1919 a 1. lednem 1920

Mystéria světla, člověka a Země

(Die Mysterien des Lichts, des Menschen und der Erde)

1. přednáška
21. prosince 1919

GA 195

MYSTÉRIA SVĚTLA, ČLOVĚKA A ZEMĚ

Ti z vás, kteří slyšeli poslední zde konané přednášky, asi z jejich úvah vyrozuměli, že dnešním, naprosto časovým požadavkem je, nechat vplynout tak zvanou vědu iniciace, skutečnou vědu o duchovním životě, do našeho celého kulturního vývoje. Často jsem už mluvil také o tom, jaké existují překážky, které se stavějí proti tomuto vplynutí vědy o duchovním světě do našeho současného kulturního života a pravděpodobně také ještě do kulturního života budoucnosti. To je především za prvé to, co jsem častěji charakterizoval jako strach před duchovním poznáním. Stačí zajisté toto jen vyslovit a v současnosti si budou hrát na všech stranách na „uražené“. Jak by totiž mělo být podle názoru mnoha lidí vhodné, že v oné době, v níž jsme to přivedli tak nádherně daleko, mají lidé nějaký strach z poznání? Lidé dnes věří, že jsou schopni a do jisté míry, všechno umějí obsáhnout svými poznávacími silami. Avšak strach, o němž mluvím a o němž jsem mluvil častěji, ten nesedí především ve vědomí lidí. Ve vědomí lidé předstírají, že jsou dosti odvážní přijmout každý druh poznání. Ale hluboce o tom, o čem lidé nic nevědí a také, v podstatě vzato, nechťejí nic vědět, v duši sedí tento nevědomý strach. A protože lidé mají tento nevědomý strach, tak v nich vzniká všelicos z důvodů, které nazývají logickými důvody, o nichž předstírají, že jsou to logické důvody proti duchovní vědě. Nejsou to žádné logické námitky; jsou to jen výrony strachu, v lidských duších nevědomě vládnoucích, z vědy o duchu. V základech duševního života totiž každý člověk vlastně ví více, než si myslí. Jen nechce toto vědění, které má kořeny v základech života jeho duše, nechat proniknout vzhůru, protože právě z něho má strach. O nadsmyslových světech tuší člověk především jedno: Tuší, že ve všem tom, co nazývá svým myšlením, ve všem tom, co označuje jako svůj myšlenkový svět, je přece obsaženo něco ze smyslového světa. Dokonce ani materialisticky smýšlející lidé současnosti neumějí se stále zbavit tušení, že v myšlenkovém životě je přece jen něco obsaženo, co nějak poukazuje na duchovní svět. Současně však tuší člověk ještě něco jiného o tomto myšlenkovém světě: Tuší, že tento myšlenkový svět se má k určité skutečnosti jako obraz, který vidíme v zrcadle; má se ke skutečnosti odražené v zrcadle. A vlastně tak, jako obraz v zrcadle není skutečností, tak by si musel člověk i přiznat, že jeho myšlenkový svět není žádnou skutečností. V okamžiku, kdy člověk by měl odvahu, kdy by se nebál přiznat si, že myšlenkový svět právě není žádnou skutečností, v tom okamžiku by také musel pojmut touhu po poznání duchovního světa. Člověk by totiž přece jen rád věděl, na co poukazuje to, co vidí jen jako zrcadlový obraz.

Avšak to, co jsem právě řekl, má důležitý polární protiklad. Když iniciační vědou vystoupíme přes práh k nadmyslovému světu do duchovního světa, pak obráceně všechno to, co zde prožíváme jako smyslovou skutečnost, se stane pouhým obrazem, zdánlivým obrazem. Vystoupíme do nadmyslového světa. A právě to, jako zde na zemi je nadmyslově svět zrcadlovým obrazem, existuje v zrcadlovém obrazu, tak působí pozemský svět v nadmyslovém světě jen jako zrcadlový obraz. A ten, kdo mluví z iniciační vědy, musí proto samozřejmě o smyslové skutečnosti mluvit pouze jako o obrazech. Lidé pak cítí, že se pro ně stane pouhým obrazem to, na čem tak pohodlně mohou stát, co tak pohodlně mohou vdechovat; co tak pohodlně mohou vidět, aniž pro to něco udělají, nanejvýš že ráno otevřou oči a protřou šije. To pak lidé vnímají a začnou se cítit nejistě. Začnou se cítit tak nejistě asi jako člověk, kterého jsme při procházce vedli až na okraj propasti a kterého pak zachvátila závrať bázň. Na jedné straně tedy musel člověk cítit, jak je jeho myšlení zde ve smyslovém světě pouze souhrnem obrazů; na druhé straně by musel cítit - a také to cítí, ale nevědomým strachem se v tom klame - že to, co vypráví o nadmyslovém světě, z tohoto světa zde vytváří obraz. To cítí lidé. Proto se vzpěčují proti tomu, co přichází od iniciační vědy. Vzpěčují se, protože se domnívají, že jim chybí jistý základ bytí, jestliže se jim ze smyslového světa do jisté míry vytvoří jen obraz.

Zajisté nemůže každý v přítomnosti prožít, co musí prožít ten, který prakticky vstupuje do světa iniciace. Člověk, který totiž vstupuje do světa iniciace, musí v něm nejen poznat, co by se dnes měli všichni lidé snažit poznat, ale musí v něm i žít; musí v něm žít, jak žijeme svým tělem ve fyzicky smyslovém světě. To znamená, že musí jaksí zástupně opravdu projít tím, co lze jen ve fyzicky smyslovém světě prodělat v okamžiku smrti. Musí získat možnost žít ve světě, pro který fyzicky smyslový člověk vůbec není způsobilý. Už jen, když se řízne do prstu, cítíme určitou bolest, cítíme něco nepříjemného. Proč cítíme něco nepříjemného, když se řízne do prstu? Z jednoduchého důvodu, protože nůž rozřízne kůži, sval a nerv, ale nikoli nadmyslové éterické tělo. Máme-li prst nerozříznutý, pak se naše nadmyslové éterické tělo hodí k tomuto nerozříznutému prstu. Když jsme si prst rozřízli, a éterické tělo přece jen rozříznout nemůžeme, pak se nerozříznuté éterické tělo nehodí k rozříznutému prstu. A to je důvod, proč astrální tělo pociťuje bolest. Stává se to z nepřizpůsobení se smyslové tělesnosti. Když člověk vstoupí přes práh do tohoto nadmyslového světa, pak svým celým tělem už není přizpůsoben smyslovému tělu. Pak postupně cítí něco podobného, jako cítí lokálně, když si rozřízl prst. A toto, moji milí přátelé, je nutno si myslit v neomezeném vystupňování.

Nelze si přirozeně vůbec představit, co by na lidi přítomnosti, kteří ve svém vědomí jsou často tak stateční a ve své duši tak často choulostiví, co by na ně padlo, kdyby dostali bezprostředně možnost žít v nadsmyslovém světě, kdyby museli projít vším tím, co vzniká z nepřizpůsobení se tomuto nadsmyslovému světu. Ale nejenže lidstvo současnosti je tak daleko, že může toto všechno pochopit zdravým lidským rozumem, co vyprávějí ti, kteří znají život v nadmyslnu, ale toto vědění o nadmyslnu, toto přijímání vědy o nadmyslnu je pro zdravý lidský rozum současnosti dokonce bezpodmínečná nezbytnost. Jedině toto vědění o nadsmyslovém může dnes vysvětlit všechno to, co nás v přítomnosti obklopuje tak chaoticky, tak zhoubně. Vždyť žijeme, to musíme říci, ve světě, v němž se objevují věci, o nichž musíme říci, že tak nemohou zůstat, že se musí změnit. Ale lidstvo současnosti vůbec neprohlédne, co vlastně kolem něho žije. Prohlédnout, co tu kolem lidstva v současnosti žije, se může jen iniciační vědou. Je to možné jen tak, že se především dá srovnat život současnosti se všemi životními jevy, které do vývoje lidstva zasáhly v průběhu století a tisíciletí.

Dnešní veřejnosti se muselo v určitém časovém bodě říci: Jestliže chceme vnést nějaký plodný impulz do života, který nám ukazuje dnešní ničivé jevy, tak to není žádný jiný impulz než impulz trojčlennosti sociálního organismu. Tím musel být duševní pohled lidstva zaměřen na tři základní proudy našeho současného kulturního života. Tyto základní proudy jsou, jak zajisté dnes už dostatečně víte, proudy vlastního duchovního života, proudy právně-politického života a proudy vnějšího hospodářského života.

Když tyto tři základní proudy života postavíme před lidskou duši, pak vlastně obsáhneme, když pojmenujeme tyto základní proudy, velký souhrn životních jevů v každém jednotlivém z těchto základních proudů. Nechrne tyto tři základní proudy projít popořadě před svým duchovním pohledem.

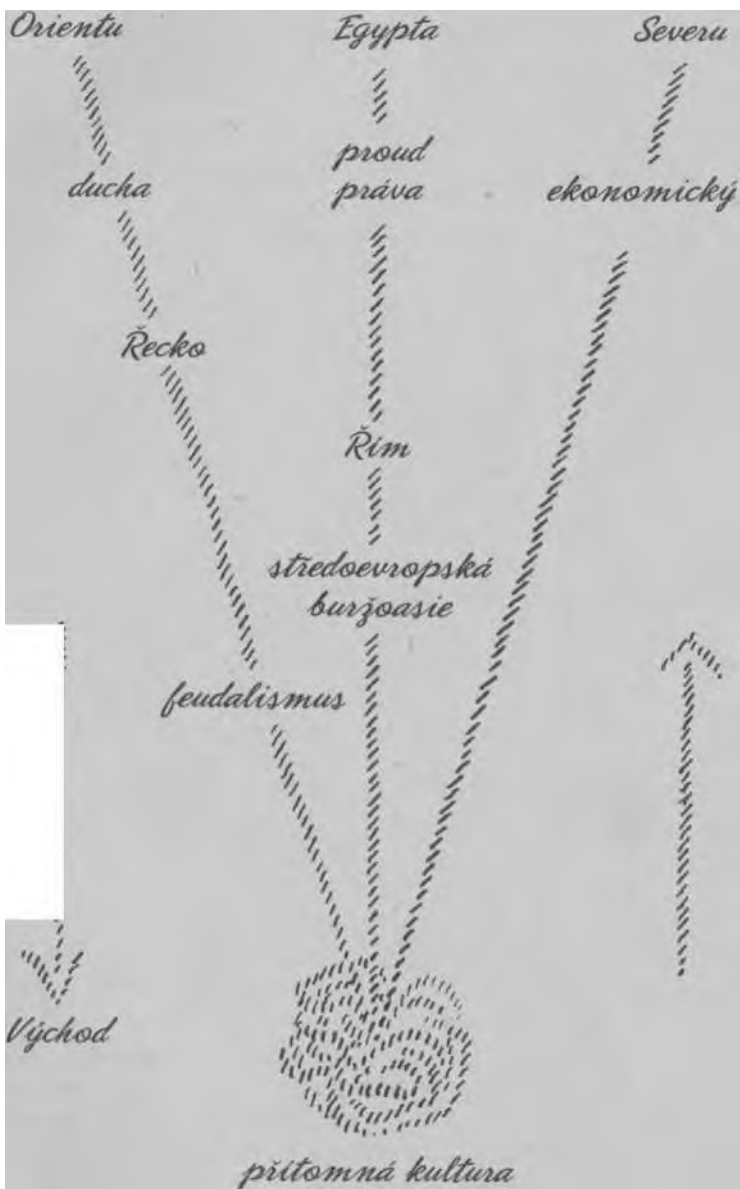
Máme dnes následující duchovní život. Člověk je do tohoto duchovního života zařazen jedním nebo druhým způsobem. Jeden člověk tím, že podle hospodářských nebo právních základů, na nichž spočívá jeho bytí, navštěvuje snad jen základní školu; jiný je možná hnán dále v našich vzdělávacích ústavech. Co tu lidé přijali, to žije mezi námi v našem sociálním životě. Podle toho se chováme k lidem ve svém okolí. Dnes je doba, kdy musí být důkladně položena otázka: Odkud přichází právě tento komplexní duchovní život a čím v průběhu svého příchodu, v průběhu svého vývoje nabyt právě takový charakter, jaký dnes má? Vrátime-li se k opravdovému původu tohoto duchovního života, tak musíme předem projít určitými zastaveními. To, co dnes proniká náš život na základních školách i náš vyšší školní život,

to jde - avšak v mezizastaveních, která však vynechám - všechno zpět do dávné minulosti. Jen obvykle nepoznáme, jak se to vrací. V základním školství například nepoznáme, jak se všechno vrací k tomu, co vzniklo ve starém Řecku. V podstatě vzato, náš duchovní život je napájen impulzy, které, v poněkud jiné formě, žily ve starém Řecku, které se od té doby jen změnily. Ale ani ony nevznikly ve starém Řecku. Vznikly v Orientě. Ovšem před tisíciletími u svého pramene v Orientě měly jinou formu než ve starém Řecku. Tenkrát v Orientě byly mysterijní moudrosti. Vypustíme-li náš právně-politický život, který je chaoticky spleten s duchovním životem jako v nějakém klubku, a vynecháme-li hospodářský život, když vyloupneme v abstrakci náš duchovní život, tak můžeme sledovat jeho cestu nazpět vzhůru až k určitým mystériím Orientu, jejichž původ ovšem můžeme najít před tisíciletími, v nichž však to, co je pro nás dnes v našich vzdělávacích ústavech suchá střízlivá abstrakce a má životu cizí charakter, bylo něco naprosto živoucího. Přeneseme se zpět v duchu do oněch mystérií Orientu, která tím vlastně mám na mysli, tak najdeme jako představené těchto mystérií lidi, jež můžeme označit jako jakési splynutí kněze, krále a současně - i když to dnešnímu člověku zní podivně - ekonoma, hospodáře. V těchto mystériích - chtěl bych je nazývat mystériemi světla nebo ducha - se pěstovalo nejen obsáhlé poznání života, které bylo především zaměřeno na probádání bytosti člověka ze skutečností nebeského a hvězdného světa; ale pěstovala se tu i moudrost, která se zabývala tím, jak ve smyslu tohoto získaného poznání upravit právní soužití lidí. A z těchto mystérií byly vydávány pokyny, jak se má opatrovat dobytek, jak se mají obdělávat pole, jak se mají zakládat kanály a tak dále. Tato iniciační věda šerého starověku měla sociální průraznost. Byla něčím, co naplňovalo celého člověka a co bylo schopno nejen říkat něco krásného o dobru a pravdě, ale co bylo schopno ovládat praktický život z ducha, organizovat a utvářet ho. Cesta, kterou šli tyto představení mystérií, a kterou, pokud to bylo možné, ukazovali národům, které k takovým mystériím patřily, byla cestou z výšin dolů. Nejprve usilovali tyto mysterijní představitelé o zjevení duchovních světů. Pak je zpracovali směrem dolů tak, že duch obsáhli in concretó podle zásad atavistického jasnozření. Pak toto všechno zpracovali dolů až k politickému životu, k politickému utváření sociálních organismů a pak až k ekonomii. Byla to moudrost se životní průrazností. Jak se tato moudrost s životní průrazností dostala vlastně až mezi lidi?

Vrátíme-li se do dob, kdy tato mystéria, jež mám na mysli, ještě nebyla směrnatá, tak objevujeme v krajinách tenkrát civilizovaného lidstva samé lidi s určitou původní atavistickou jasnoživostí; lidi, kteří se mohli odvolat na

dojmy svého srdce, své duše, svého zření, když mluvili o tom, co potřebovali pro život. Tito lidé byli rozšířeni v krajinách dnešní Indie, Persie, Arménie, severní Afriky, jižní Evropy a tak dále. Jedno však v duších těchto lidí nežilo. To bylo to, co my dnes pokládáme za svůj nejpysnější duševní statek, inteligenci, rozum. Rozum jaksi obyvatelstvo tehdy civilizovaného světa ještě nepotřebovalo. Co dnes totiž koná rozum, to prováděli lidé z duševních vnuknutí a to bylo vedeno a orientováno vůdci, které tito lidé měli. Tu se však rozšířilo právě do oněch krajin něco, co bychom mohli nazvat jinou lidskou rasou, co bychom mohli nazvat úplně jiným druhem lidských bytostí, než bylo toto obyvatelstvo, o němž jsem mluvil.

V pověstech a mýtech a zajisté i v dějinách se o tom vypráví tak, že z vysokehorských krajin Asie sestoupili určití lidé, kteří ve velmi starých dobách přinesli najih a jihozápad určitou kulturu. Duchovní věda musí vypátrat, jakého druhu byli tito lidé, kteří tu sestoupili k oněm lidem, kteří dostávali ze svého nitra, ze svých vnuknutí správnou sílu pro směr svého života. Tu shledáváme na základě duchovně-vědeckých podkladů, že tito lidé, kteří přišli jako nový obyvatelský prvek sem do tehdejší civilizace, spojovali dva aspekty, jež ostatní neměli. Ostatní lidé měli atavistickou sílu jasnozření bez rozumu, bez inteligence; ti, kteří sestoupili dolů, měli také ještě něco ze síly jasnozření, ale dostali zároveň ve své duši první vlohu k inteligenci, k rozumu. A tak přinesli do tehdejší civilizace rozumem proniknuté jasnozření. To byli první Árijci, o nichž vyprávějí dějiny. A z protikladnosti starých, atavistický duševně žijících lidí a těchto lidí, pronikajících starou duševní sílu rozumem, vznikl vnějškově fyzicky a empiricky první kastovní rozdíl, který teď ještě doznívá v Asii, o němž například mluví Tagore. Nejvíce vynikající z těchto lidí, kteří vlastnili zároveň staré duševní zření a v lidstvu právě vznikající rozum a inteligenci, se stali představenými oněch mystérií, o nichž jsem právě hovořil, o mystériích orientálního světla, a z nichž vyšlo to, co přešlo později do Řecka. Mám-li to naznačit schematicky, mohu vám říci: Z mystérií Orientu vycházel proud ducha (viz připojenou kresbu). Byl onou živou moudrostí s životně praktickou průrazností, o níž jsem vám právě mluvil. V průběhu času přišla tato moudrost do Řecka. Cítíme její pozdější účinky ještě v nejstarší řecké kultuře. Ale jak řecká kultura postupovala, byla jaksi filtrovaná, zředěná tím, že nositelé ztráceli staré duševní zření; stále více se z tohoto duševního zření vypracovával rozum. Tím však jaksi ztráceli nositelé této kultury svůj smysl. Smysl měli totiž jen tím, že byli současně nadáni duchovně-duševním zřením a inteligencí. Avšak v dějinách se udržuje to, co má ve starých dobách smysl, ještě do pozdější doby. A tak žijí

v řeckém kulturním životě lidé ještě dále rozčlenění tak, Jak to ještě mělo smysl pro onu dávnou dobu, kdy představení mystérií byli vyslanci bohů. A to, co existovalo jako moudrost s průrazností, se proměnilo v řeckou logiku a dialektiku; vešlo do řecké moudrosti, která už je filtrovaná vůči svému orientálnímu původu.

V Orientu se na začátku přesně vědělo, proč jsou zde lidé, kteří poslouchali, když jim jejich představení dávali své ekonomické návody; v Řecku bylo rozdělení na pány a otroky. Žilo tu ještě rozdělení lidí; avšak jeho smysl se pozvolna ztratil. A pro co Řekové měli ještě více smyslu, o čem Řekové alespoň věděli, že to přišlo ze starých mystérií, to bylo ještě více filtrováno cestou, kterou se pak ubíralo naše novodobé vzdělání. V životě našeho novodobého vzdělání se to totiž stalo úplně abstraktním. Provozujeme dnes abstraktní vědu a nenacházíme už žádnou souvislost mezi touto abstraktní vědou a vnějším životem. Proud totiž prošel právě Řeckem a vstoupil do našich vysokých škol, gymnázií, do základních škol a do veškerého populárního duchovního života moderního lidstva. A my můžeme dnes pozorovat zvláštní jev: Mezi lidmi zastihneme, takové, kteří se mezi námi pohybují, které nazýváme šlechtici, které nazýváme aristokraty. Marně se snažíme najít smysl v tom, proč jeden je aristokrat a druhý nikoli. Co totiž odlišuje aristokrata od nearistokrata, to lidstvo dávno odbouralo, dávno ztratilo. Aristokrat byl představený orientálních mystérií světla, a mohl jím být, protože od něho vycházelo všechno to, co mělo v politice a ekonomice opravdovou životní průraznost. Moudrost byla profiltrována. Členění, jež mezi lidmi způsobila, stalo se vnějším abstraktem, bez smyslu pro toho, kdo se nachází uprostřed tohoto života. A z tohoto proudu vyšlo to, co nazýváme feudalismem. Ve vnějším sociálním životě žije tento feudalismus jako trpěný, možná také ke zlosti druhých, beze smyslu. Už se napřemýšlí o smyslu, protože ho ani nelze už dnes v životě najít; ale v naší dnešní době chaosu se ukazuje ještě dosti zřetelně feudální původ našeho abstraktního vědění a poznání. Když se pak náš současný duchovní život stal zcela duchovním životem žurnalistiky, tu, milí přátelé, se vynalezl výraz, který je vlastně slovním netvorem, jímž by měla být způsobena proměna našeho života, který však se stal jen výrazem zcela rachitického duchovního života; tu se vynalezlo slovo „duchovní aristokracie“. Duchovní aristokracie! Kdyby měl někdo podat vysvětlení, co je tím vlastně míněno, tak by mohl jen říci: Je to to, co kdysi, vymačkáno do krajnosti, mělo v mystériích Orientu průraznost až do nejzazších záhybů praktického života, co tu mělo svůj smysl a co dnes veškerý smysl ztratilo. Kdybychom chtěli teď vykreslit náš duchovní život, tak by

chom museli zde dole nakreslit opravdu spletné klubko vlny, v němž je všechno zamotáno dohromady. Hlavně tři vlákna jsou zamotána dohromady. Jedno z vláken jsem vám teď ukázal (viz obrázek).

Naši podstatnou úlohou je to, abychom toto klubko rozmotali; a proto obrátíme náš duševní pohled k druhému proudu. Tento druhý proud má jiný původ, který také leží v dávném ve vývoji lidstva, jenž však také spočívá ve vlastní mysterijní podstatě, a to v mystériích Egypta. Chtěl bych tato mystéria -jako jsem mystéria Orientu nazval mystériemi světla - nazvat mystérii člověka. Tato mystéria zkoušela především získat v egyptském původu onu moudrost, která dává sílu utvářet lidské soužití, položit základ vztahu člověka k člověku. Tento mysterijní proud se však potom rozšířil přes jižní Evropu a dal se svou cestou - tak jak onen proud šel přes Řecko - přes římský lid bez fantazie. Chtěl bych jej nazvat proudem práva. Prošel Římem. Všechno, co postupně během vývoje lidstva bylo naočkováno jako právnictví, jako právní ustanovení, to je profiltrované vědění, přefiltrované poznání těchto mystérií člověka. Druhé vlákno v našem kulturním klubku v něm dospělo až k nám, ale velmi změněné, velmi metamorfované, prostě prošlé římanstvím bez fantazie. Současnému životu neporozumíme, když nevíme, že lidé dnes zůstali především neplodní pro duchovní život a pro právní život, když nevíme, že přijali to, co prodělalo dlouhou cestu z mystérií Orientu přes Řecko až k nám, a to druhé, když prošlo dalekou cestou z mystérií Egypta přes římanství až k nám. Naše současné lidstvo je-neplodné, pokud jde o oba proudy. Mohlo by se uvést hodně jevů, které by to dokázaly; stačí však poukázat jen na cesty křesťanství.

Když chtělo křesťanství vstoupit do světa, kde se musel objevit Ježíš Kristus, aby to, co měl dát světu, našlo svou cestu? Musel se objevit v Orientě. Do toho, co žilo v Orientě, musel vložit, co měl dát lidstvu. Mystérium na Golgotě je skutečnost; co o tom vědí lidé, to je ve vývoji. To bylo především zahaleno, co se o mystériu na Golgotě praví, do všeho, co lidé ještě znali z mystérií Orientu. Mystérium na Golgotě bylo obklopeno vědou a moudrostí mystérií Orientu a pokoušelo se je pochopit touto moudrostí. Tak nacházíme křesťanství přibližně ještě u řeckých církevních učitelů.

Může se také ještě poukázat na jiný jev. Když duchovně úplně neplodná západní kultura hledala v jednom ze svých lidských zástupců duchovní osvěžení, co učinila? Tu se sešlo několik lidí z Anglie a Ameriky a převzali moudrost od poraženého a porobeného indického národa. To znamená, že šli opět do Orientu, aby tu hledali duchovní proud v tom, co ještě jako poslední zbytek v Orientě zůstalo z onoho duchovního proudu. Proto ta anglic

ko-americky zabarvená teosofie, která chtěla čerpat z tohoto pramene, avšak z jeho současného utváření. Je to neplodnost současného duchovního života, která vystupuje nejsilněji právě v západních zemích.

Druhý proud je ten, který nese politicko-právní charakter, proud, který prošel římanstvím. V něm je původ našeho právně-politického života a jen svou postranní částí vproudil tento proud do právního života a působí v něm dále, takže jsme mnohonásobně přijali to, co se z duchovního života dostalo k nám, do naší kultury, oklikou přes římsko-politicko-právní systém. Proto je také v něm obsaženo toho tolik. Dokonce i křesťanství, které se na západě rozšířilo římskou cestou, přijalo podobu, která je podmíněna tímto jevem. Čím se stal náboženský prvek tímto průchodem římanství? Stal se onou velkou jurisprudencí, kterou nazýváme římsko-katolické náboženství. Tu je Bůh se svými vedlejšími bohy bytostí, která soudí podle římských právních pojmů, jen ale v nadsmyslovém světě; tu vězí pojmy hříchu a viny, které jsou vlastně právní pojmy, které nebyly přítomny v mystériích Orientu a v řeckém životním názoru; tu vězí právní pojmy římanství. Je to náboženský proud naprosto prosáklý právem. Vše to, co se projevuje v životě, může také přijmout formy krásy. A když onu právně-politickou scénu, v níž Bůh světa se stane soudcem světa a celý zemský vývoj je uzavřen právním činem, když to vidíme krásně, zjasněně namalováno Michelangelem v Sixtinské kapli, tak je to oslavný výraz právem prosáklého křesťanství; ale právě právem prosáklého křesťanství, které nachází svou korunovaci ve světovém soudu.

Musíme rozmotat klubko našeho duchovního života a našeho právního a hospodářského života, abychom viděli, co v něm vězí; žijeme totiž uvnitř kulturního chaosu. Proudů na nás působí. Musíme je rozmotat.

Avšak ještě třetí proud vplynul do tohoto našeho kulturního klubka, který vznikl více na severu a který se až dodnes - také filtrovaný, ale filtrovaný v jiném směru - zachoval v anglo-americké sociální organizaci. Chtěl bych ho nazvat mystérii severu nebo mystérii země. Co se tu především vyvinulo na primitivní duchovnosti z mystérií země, to je jiná cesta než ta, kterou se ubírala duchovnost Orientu. Řekl jsem: Jedna mystéria šla cestou seshora dolů, zjevujíc se nejdříve jako mystéria nebes a světla a potom byla snesena do politiky a ekonomie. Zde na severu vycházely impulzy z ekonomie. Tento původ ovšem už z vnějšího života zmizel. Spíše se pozoruje na starých zbytcích, které se ještě uchovaly. Vezměte například takové zvyky, které jsou ještě popisovány, když se mluví o staré nordické kultuře, jejíž odnoží je anglická kultura. Tu vidíte v určitou roční dobu průvody s korunovaným býkem, který musel oplodnit stádo krav. To znamená, že byla vynesena touha po duchovním životě ze zdola nahoru; v tomto případě sejde cestou ze zdola nahoru. Tu se bere v úvahu všechno, i to, co tu žije z primitivní duchov-

nosti, z hospodářského života. Všechny slavnosti byly původně slavnosti se vztahem k hospodářskému životu, vyjadřující něco o smyslu hospodářského života. Tak, jak se pěstovala v orientální kultuře cesta seshora dolů, tak se musí zde na severu vytvářet cesta ze zdola nahoru. Lidstvo musí být pozdviženo zesponu, z ekonomie vzhůru přes právní život do mystérií ducha. Ale vidíte, že tato cesta ze zdola nahoru se ještě zdaleka nepodařila. Zkoumáme-li právní život, jak se vyvinul v krajinách západu, shledáme, že je orientovaný výlučně Římem. Zkoumáme-li duchovní život, neshledáme jej častěji tak zjevně orientálně orientovaný jako indická teosofie, o níž jsem mluvil předtím. Ale najdeme přece to, co jako původní duchovní život je tu obsaženo, co není přejato z Orientu nebo je převzato prosáklé právem z Říma, jak se to vymaňuje z potíží hospodářského života. Vezměme charakteristický případ.

Takové filosofy a přírodovědce, jako Newton, Darwin, Milí, Spencer a Hume, je možno chápat jen tehdy, když vidíme, jak vyšli z hospodářského života, jak se pokusili projít cestu vzhůru. Je možno například porozumět i Míliovi jen národně hospodářsky, když ho vysvětlujeme z ekonomických základů jeho doby. I anglickým filosofům lze porozumět, jen když je vykládáme z ekonomické báze jejich okolí. To je něco, co lpí na tomto třetím proudu, na tomto proudu mystérií země, který postupuje ze zdola nahoru a který ještě, naprosto nevysvětlený, byl vetkán do našeho moderního civilizačního života jako třetí vlákno do klubka. Tu máte tři vlákna, která žijí spletena dohromady v klubko naší tzv. civilizace. V určitém smyslu se tomu lidé vždy vzpěchovali. Nejméně na západě. Tu existoval na jedné straně, i v Americe, hospodářský život, který pocházel z mystérií severu, na který se naroubovaly duchu cizí a bezduché teorie, vědecky zaměřené. Oklikou přes Řím se vyvinul juristicky-politicky-právní život; z Orientu se převzala duchovní podstata. Ve střední Evropě se proti tomu mnohé vzpěchovalo. Tu vzniklo mnohonásobné úsilí chápat tyto věci v jejich preciznosti; v duchovním životě nejnaléhavěji v tom, co bych chtěl nazvat goetheanismem. Goethe, který chtěl mít právní život na bázi přírodní vědy, je charakteristický svou obranou proti pouze orientálnímu duchovnímu životu. Máme totiž právníctví i v přírodní vědě: Mluvíme o přírodních zákonech. Orientálci nemluvíli o přírodních zákonech, nýbrž o vládě světové vůle.

Přírodní zákon vznikl tehdy, když onen vedlejší proud byl přijat. Tu se právní zákon vplížil oknem do poznání přírody a stal se přírodním zákonem. Goethe chtěl vystihnout čistý jev, čistou skutečnost, čistý fenomén, prafenomén. Jestliže neočistíme svou přírodní vědu od přívěsků právníctví, nedostaneme se k očištěnému duchovnímu životu. Duchovní věda zachycuje proto všude skutečnosti a poukazuje na zákonitosti jen jako najevo druhotný.

Pak pozorujeme také určitý odpor k římskému právníctví, který vězí i v hlavách socialisticky orientovaných, například dokonce u pruského ministra školství Wilhelma von Humboldta. Když psal krásné pojednání o hranicích působení státu, tu v něm žilo něco z touhy odloučit kulturní a hospodářský život od pouhého státního života. Přečtěte si krásnou reklamní knížku Myšlenky k pokusu určit hranice působení státu.

Tu žije snaha vydělit právě politickou sílu z obou druhých směrových sil. Pak opět žije toto zpouzení se proti starému i v německé filosofii. Když vznikne zdravý názor o tom, co může poskytnout iniciační věda v otázce původu našeho kulturního života, může do tohoto vývoje kultury lidstva proniknout záchrana zdraví.

Citově se cítí uje obzvláště na východě Evropy a cítila se vždy nezbytnost soužití těchto tří prvků v našem současném kulturním životě. Z těchto tří proudů bylo totiž nejcharakterističtější vyjádřeno to, co pro západ přichází ze severu. Tu je všechno přehlušeno hospodářským životem. Pokud se týče práva je toho obzvláště mnoho ve střední Evropě. A z toho, co představují mystéria světla Orientu, nacházíme hodně ve východní Evropě a v Asii. Tu ještě narazíme na tvoření kast; tu nacházíme ještě něco ve smyslu starého ducha vycházejícího z feudalismu. Právním proniknutým životem vypěstoval moderní buržoazii. Buržoazie vzniká z právního proudu. Je nutno tyto věci dnes jasně prohlédnout. Chtěl bych říci: V podvědomí lidí se už nachází touha jasně prohlédnout takové jevy; ale jedině duchovní věda může tuto touhu, tento tlak opravdu objasnit. I v devatenáctém století se neustále předvádělo, jak se tu vyvíjela snaha dosáhnout ideály budoucnosti vzájemným sloučením mnohonásobně nejasných proudů. Chtělo se toho totiž dosáhnout tím, že lidé nebudou stát tak abstraktním způsobem proti sobě, jak to činí dnes, protože duchovní život byl profiltrován a my jej prožíváme v jeho abstrakci, právní život byl profiltrován a také jej prožíváme v jeho abstrakci a hospodářský život dýchavičně hledá cestu zezdola nahoru.

V oné východní Evropě, kde se odehrává mnoho významných věcí, věcí tak znepokojujících a hrůzných, tu se ukázalo poprvé, jistě i v hodně nejasném devatenáctém století, jak se pokusilo zvládnout odpor vůči tomuto smíšení kultury. Ruští revolucionáři druhé a poslední třetiny devatenáctého století se totiž pokusili oplodnit to, v čem ještě na východě zůstal určitý předstupeň duchovního života tím, co ve střední Evropě už vrcholilo jako odmítnutí toho, co přešlo ze starých dob. A tak nacházíme u těchto ruských revolucionářů druhé a poslední třetiny devatenáctého století, když si vyměňují dopisy, jak poukazují na to, že už ve střední Evropě se pokusil intelekt, čistý, pouze abstraktní rozumový život proniknout se určitou duchovností. A neustále se vyskytuje mezi těmito ruskými revolucionáři něco, co je při

blíže podobné větě: V německé filosofii byl učiněn pokus opět pozvednout intelekt, který ztratil staré duševní zření, znovu se pozvednout k určité duchovnosti. Na východě se chtěli intimně seznámit s tím, co zde ve střední Evropě vzniklo; intimita se zrodila ve způsobu, jak si tito revolucionáři dopisovali.

Velmi uctívali filosofa „Ivana Petroviče“ a mluvili o tom, jak se tento filosof pozvedl k čistému myšlení, jak se pokusil vnést opět ducha do dialektické hry myšlenek západní kultury; a pokusili se vyvodit důsledky z jeho filosofie. Nenazývají ho Hegel, aby vyjádřili spíše svůj citový vztah k němu, ale říkají Ivan Petrovič. V těchto snahách vidíme právě to, co se později muselo stát hrozným, řekl bych, muselo strašit předem. V naší době musí být na celé zemi jasno. Proto se musí také udělat vše pro to, aby se k tomu dopomohlo. Ale proto si musíme uvědomit, co všechno dnes máme proti sobě, zkusíme-li dospět k této jasnosti, právě tak jako také máme proti sobě vedle mnohého jiného lidskou pohodlnost. Shovívavosti s pohodlností lidí si musíme také odvyknout, neboť lidstvo potřebuje ducha a duch nedosáhne vítězství pohodlnými cestami, kterými se dnes často kráčí. Dnes se totiž bojuje podivuhodnými zbraněmi proti proniknutí iniciační vědy.

Byl jsem nedávno velmi uspokojen, když náš milý přítel dr. Stein psal do Dornachu, jak on bez jakékoli shovívavosti potřel nepřítele lidského duchovního života, ovšem při příležitosti, která je kulturně-historicky opravdu významná. Stalo se totiž - opravte mne prosím, kdybych se mýlil, já jsem u toho nebyl -, že dotyčný farář, předseda shromáždění, když byly jedním z našich přátel citovány výroky bible a faráři se pravda výroků bible nelíbila, použil výroku, že se zde Kristus mýlí. Bylo to řečeno? (Souhlas.) Když už si dnes církev neumí pomoci, pak je sama neomylná, ale Kristus se mýlí. Přivedli jsme to daleko! Vidíte, všechny tyto věci svědčí o pravdivém charakteru toho, co dnes pulzuje jako duchovní život lidstvem. Kde se duchovní život stal nejzevnější abstrakcí, nemůže se již udržet ve sféře pravdy. Musí se však tušit, co tu vlastně je. Časopis Trojčlennost sociálního organismu přinesl nedávno poznámku o shromáždění, které prý se konalo zde ve Stuttgartu, kde vystoupila římskokatolická strana ve shodě s protestantskou stranou proti tomu, co je tu rozšiřováno jako duchovní věda. Dotyčný kapitulní hodnostář se prý vyjádřil, že diskuse není potřebná, protože lidé se mohli poučit ze spisů protivníka, co je nauka dr. Steinera. Spisy dr. Steinera se ale nesmí číst, neboť je papež zakázal. Ve skutečnosti je to nejnovější nauka jezuitů o kongregaci svátého oficia, která se má použít především pro katolíky: nauka, že katolíkům je zakázáno číst spisy o anthroposofii. Proto jsou dnes římstí katolíci oficiálně nabádáni k tomu, aby se poučili o tom, co učím, ze spisů protivníků, ze spisů Seilingových a mnohých jiných; ty jsou

totiž dovoleny, nejsou svátou kongregací zakázány. Nesmí však číst, co sám píše. Známe-li celé uspořádání římskokatolické církve a víme-li, jak jednotlivec, tak jak je zařazen, je jen zástupcem celkové organizace, tak se proti tomu musí nadhodit ve vsí vážnosti otázka o morálních kvalitách takového postupu v nejhlubší duši a je třeba se zeptat: Dá se takový postup vůbec ještě nějak spojit s lidskou morálkou? Není to hluboce nemravné? Takové otázky se dnes musí klást bez jakýchkoli ohledů. Žijeme ve vážné době a nesmíme pokračovat v lehkém, pohodlném a nedbalém způsobu života. Musíme opravdu bezohledně vyjadřovat ta fakta, která mohou přinést záchranu, když současně stavíme do odpovídajícího světla nemorálnost dnešní nepravdy. A v podstatě vzato tato nepravda vůbec není málo rozšířena.

Nedávno mi přinesl dr. Boss článek doktora sociologie. Ten začal asi těmito slovy: Jak dlouhá cesta je od jasných myšlenek Waxweilera až k obskurním myšlenkám Rudolfa Steinera! Ale tento pán byl také důvěrníkem Viléma II. a říká se, že pomáhal důležitými radami Vilémovi II. v posledních letech, takže také tohoto muže můžeme nazývat Rasputinem Viléma II. Nechceme být zprostředkovatelé této pověsti, stojí v nejbližší větě.

Tu můžete vidět dvojí: Za prvé morální zbahnělost takového člověka, který se představí jako nositel této pověsti, a jeho krásnou logiku, když říká: Tím, že rozšiřuji tuto pověst zde před svými čtenáři, nejsem šířitelem této pověsti. Tak myslí dnes četní lidé, opuštění všemi duchy skutečnosti, když to, co říkají, je mimo jakoukoli skutečnost. Nemohu totiž říci: Říkám něco tím, že to neříkám. To totiž vytváří onen model člověka - Monsieur Ferriër- který toto napsal. Nemůžeme si s takovými morálně zpustlými individui začínat. Mohl jsem jen zjistit a doufám, že mu to bude doneseno zpátky - že jsem měl k Vilému II. tyto vztahy. Za prvé: Seděl jsem jednou v jednom berlínském divadle, snad v r. 1897. Nahoře v první řadě uprostřed divadla seděl Vilém II. ve dvorní loži a já jsem ho viděl ve vzdálenosti stejně jako odsud až ke konci tohoto sálu. Podruhé jsem ho viděl, když krácel za rakví velkovévodkyně z Výmaru, úplně zdálky. Potřetí na Friedrichstrabe v Berlíně, kdy se svým doprovodem jel na koni s maršálskou holí v ruce ulicemi a lidé křičeli hurá. To jsou moje veškeré vztahy k Vilému II.; jiné jsem nikdy neměl a nikdy nevyhledával. Tak dnes vznikají tvrzení. A mnohé z toho, co čtete - přeneseno tiskařskou černí na papír - nestojí za víc, než tato špinavá pověst, která se dnes používá k tomu, aby se v románských zemích zkaceřovala anthroposofie. Dnes se musí věcem jít na kloub. Dnes nestačí brát věci prostě tak, jak se říkají, ale je nutné, aby si lidé zvykli jít na počátek toho, co se říká a tvrdí. Avšak smysl pro původ pravdy vnějšího světa, skutečnosti, ten vykvete lidstvu jen ze zahloubání se do skutečné duchovní vědy.